

Ю.М. Колесник, В.Д. Сиволап, Н.С. Михайловська, Т.О. Кулініч

Проблеми та перспективи підготовки сімейних лікарів на додипломному етапі

Запорізький державний медичний університет

Ключові слова: первинна медико-санітарна допомога, сімейний лікар, додипломна, післядипломна підготовка, амбулаторія сімейного лікаря.

Наведено регламентуючі документи щодо підготовки сімейних лікарів у вищих медичних закладах України, проаналізовано дані спеціалізованої літератури з різних аспектів взаємодії до- та післядипломного етапу навчання, розглянуто пріоритетні напрямки та першочергові завдання додипломного викладання дисципліни «Загальна практика – сімейна медицина» з урахуванням досвіду, набутого в Запорізькому державному медичному університеті.

Проблемы и перспективы подготовки семейных врачей на додипломном этапе

Ю.М. Колесник, В.Д. Сиволап, Н.С. Михайловская, Т.О. Кулинич

Приведены регламентирующие документы подготовки семейных врачей в высших медицинских заведениях Украины, проанализированы данные специализированной литературы, которые касаются различных аспектов взаимодействия до- и последипломного этапа обучения, рассмотрены приоритетные направления и первоочередные задачи додипломного преподавания дисциплины «Общая практика – семейная медицина» с учетом опыта, приобретенного в Запорожском государственном медицинском университете.

Ключевые слова: первичная медико-санитарная помощь, семейный врач, додипломная, последипломная подготовка, амбулатория семейного врача.

Патология. – 2013. – №1 (27). – С. 7–9

Issues and perspectives of family doctors training at undergraduate stage

Yu.M. Kolesnik, V.D. Syvolap, N.S. Mikhaylovskaya, T.O. Kulnich

Regulating documents for family doctors training in higher medical institutions of Ukraine are presented in this work. Literature data on various aspects of the interaction of pre-and post-training phase are analyzed, priority directions and top priority tasks of undergraduate teaching of «General practice - family medicine» discipline based on the experience acquired at Zaporozhye State Medical University are considered.

Key words: primary health care, family doctor, undergraduate, postgraduate training, family doctor's outpatient clinic.

Pathologia. 2013; №1 (27): 7–9

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, на сучасному етапі розвитку в жодній країні світу не створено ідеальної системи охорони здоров'я, водночас, сімейна медицина визнана такою, що здатна найповніше задовольнити потреби населення у медичній допомозі та є економічно доцільною для держави [1,2,3]. Сімейного лікаря визнано спеціалістом медичної галузі, який може найповніше впливати на стан здоров'я населення [2,3].

Реформування первинної медико-санітарної допомоги відповідає світовим стандартам охорони здоров'я та є одним із критеріїв Європейського вибору України [4–10]. Головною метою Загальнодержавної Програми розвитку первинної медико-санітарної допомоги є забезпечення зниження рівня захворюваності, інвалідності та смертності населення шляхом налагодження ефективного функціонування системи надання населенню доступної і високоякісної допомоги на засадах загальної практики – сімейної медицини [1,5,9,11,12].

В умовах реформування охорони здоров'я діяльність усіх медичних вишів і закладів післядипломної освіти зорієнтована на підвищення ефективності додипломної та післядипломної підготовки сімейних лікарів високої кваліфікації [13,14]. Досвід підготовки сімейних лікарів на післядипломному етапі обговорюється в значній кіль-

кості робіт, в яких зазначається, що сімейний лікар має бути кваліфікованим лікарем-універсалом, який добре оперує теоретичними знаннями та практичними навичками діагностики з усіх розділів медицини, а також уміє надавати першу медичну допомогу та лікування, забезпечувати профілактику, крім того, має бути порадником, консультантом, «адвокатом сім'ї», інтегратором проблем пацієнтів, посередником між усіма спеціалістами та хворим [2,13–15].

Перші підсумки впровадження загальнолікарської практики в пілотних регіонах свідчать про доцільність розвитку сімейної медицини в нашій країні [1,11]. Зокрема, відзначається зменшення кількості направлень до спеціалістів вузького профілю, кількості викликів швидкої медичної допомоги, госпіталізації (насамперед, за рахунок впровадження денних стаціонарів і стаціонарів удома), що доводить поліпшення якості та доступності медичної допомоги [11].

До пріоритетних напрямків підготовки сімейних лікарів належать [2,5,9,12,13,15]:

- збільшення обсягу підготовки сімейних лікарів у магістратурі та клінічній ординатурі, в тому числі випускників, які навчаються на умовах контракту;
- опрацювання оновлених характеристик сімейного лікаря, який відповідає класифікатору професій,

- затвердження компетенцій сімейного лікаря;
- застосування нових інформаційних і навчальних комп'ютерних технологій у процесі підготовки сімейних лікарів;
- впровадження в педагогічний процес стандартів та уніфікованих клінічних протоколів ведення хворих на основі загальноукраїнських і Європейських рекомендацій.

Питання про науково-методичні особливості додипломної підготовки фахівців з сімейної медицини у спеціалізованій літературі висвітлено недостатньо.

Мета роботи

Висвітлити окремі проблеми та перспективи підготовки сімейних лікарів на додипломному етапі, здійснити аналіз відповідної наукової літератури.

На сьогодні підготовка майбутніх лікарів здійснюється за діючим типовим навчальним планом за спеціальностями «Лікувальна справа» та «Педіатрія», затвердженим Наказом МОЗ України №749 від 19.10.2009 р., який лише на VI курсі навчання передбачає для обох спеціальностей вивчення дисципліни «Загальна практика – сімейна медицина». Програма навчальної дисципліни для студентів VI курсу «Загальна практика – сімейна медицина» включає 1 модуль ECTS, до складу якого входить 5 змістових модулів. Всього 90 годин / 3 кредити (10 лекцій, 40 практичних занять, 40 СРС).

З 2010 року для підготовки сімейних лікарів впроваджено програму елективного курсу (курс за вибором) «Організаційні основи сімейної медицини». Програма включає 1 модуль, до складу якого входить 3 змістових модулів. Всього 135 годин / 4,5 кредити (практичних занять – 80 год., СРС – 55 год.).

У 2011 році Центральним методичним кабінетом МОЗ України затверджено «Наскрізню програму підготовки студентів медичних факультетів ВМНЗ та лікарів-інтернів для оволодіння практичними навичками та методами, необхідними для роботи на посадах лікарів за спеціальністю «Загальна практика – сімейна медицина». Реалізація цієї Програми має здійснюватися на 4–6 курсах навчання та протягом всього часу проходження інтернатури за фахом «Загальна практика – сімейна медицина». Відповідно до Наскрізної програми, підготовка студентів і лікарів-інтернів здійснюється з наступних дисциплін: організація охорони здоров'я, внутрішні хвороби, дитячі хвороби, акушерство, гінекологія та планування сім'ї, хірургія, травматологія та ортопедія, урологія, онкологія, офтальмологія, отоларингологія, стоматологія, нервові хвороби і нейрохірургія, психіатрія, інфекційні хвороби, фтизіатрія, дерматовенерологія, реанімація та інтенсивна терапія на догоспітальному етапі, фізіотерапевтичне лікування.

При підготовці майбутніх фахівців слід зауважити, що сімейний лікар має здійснювати індивідуалізовану допомогу та унікальне консультування пацієнта на засадах тривалого і безперервного спілкування з хворим і його родиною [13,14].

Серед першочергових завдань на додипломному етапі підготовки сімейного лікаря слід виділити:

- інтегрування програм додипломного та післядипломного етапу підготовки сімейних лікарів;
- широке використання амбулаторій первинної

медико-санітарної допомоги у якості клінічних відділень кафедр сімейної медицини;

- оснащення клінічних баз амбулаторій сімейного типу сучасним обладнанням відповідно до таблицю (наказ №132 від 23.02.2012);
- у програмах клінічних дисциплін на 4,5 курсах передбачити практичні заняття для набуття навичок діагностики, невідкладної допомоги, профілактики, диспансеризації, санаторно-курортного відбору та лікування хворих на засадах первинної медичної допомоги;
- в повному обсязі використовувати елективні курси з дисципліни;
- забезпечити викладання дисципліни «Сімейна медицина» достатньою кількістю підручників, навчальних посібників та інших навчально-методичних видань.

Клінічними базами для навчання студентів у Запорізькому державному медичному університеті є КУ «4 міська клінічна лікарня» (терапевтичне, кардіологічне відділення, денний стаціонар) та КУ «Поліклініка імені 8 Березня» (відділення загальної практики – сімейної медицини №1–4, денний стаціонар та амбулаторія сімейного типу).

У навчальному процесі використовуються видані українською, російською та англійською мовами навчально-методичні матеріали, що містять робочу програму з дисципліни, методичні розробки до самостійної роботи та практичних занять, перелік практичних навичок та алгоритми їх виконання, тести вихідного, поточного та підсумкового контролю знань, зразки основної облікової документації закладів загальної практики – сімейної медицини, освітньо-кваліфікаційну характеристику сімейного лікаря, перелік основних нормативно-правових документів, навчально-методичної літератури.

Під час навчання студенти знайомляться зі структурою амбулаторії сімейного лікаря, денного стаціонару, основами диспансерного нагляду, здійснюють амбулаторний прийом хворих разом з сімейними лікарями, складають оздоровчо-профілактичні та реабілітаційні програми при найпоширеніших захворюваннях внутрішніх органів, розробляють клінічний маршрут пацієнта з урахуванням трьох етапів надання медичної допомоги.

При викладанні дисципліни «Загальна практика – сімейна медицина» на додипломному етапі особливу увагу приділяють медико-соціальним аспектам здоров'я населення як основі профілактичної та лікувальної медицини, питанням профілактики, ранньої діагностики та лікування хворих в амбулаторних умовах, наданню невідкладної допомоги на догоспітальному етапі при загрозливих життю станах. Під час практичних занять кожен студент опановує навички ведення обов'язкової документації сімейного лікаря, затвердженої наказом МОЗ України №214 від 28.03.2012: посімейний журнал дільниці сімейного лікаря (ф. 025-8-1/о), довідку для отримання путівки (ф.070/о), санаторно-курортну карту (ф. 072/о), направлення на МСЕК (ф. 088/о), контрольну карту диспансерного нагляду (ф. 030/о) тощо.

У навчальному процесі використовуються ситуаційні задачі, різного рівня складності тести, амбулаторні карти тематичних хворих, відеоматеріали, мультимедійні

презентації. Кожен студент складає «Протокол курації амбулаторного хворого», що містить дані про основні скарги, анамнез, об'єктивний статус, лабораторно-інструментальне обстеження хворого, обґрунтування діагнозу на основі синдромального підходу, виділення основних факторів ризику захворювання, розробку реабілітаційних заходів і програм диспансерного спостереження. Перспективними методами оптимізації навчання є широке використання комп'ютерних технологій, відео-фільмів, мультимедійних презентацій, кейс-технологій, вебінарів, системи «мультимедійний педагог» та інших інноваційних технологій.

Для реалізації Наскрізної Програми в повному обсязі доцільною є підготовка «Свідцтва практичної підготовки лікарів загальної практики – сімейної медицини» для студентів 4–6 курсів медичного факультету та лікарів-інтернів, а також відпрацювання практичних навичок на відповідних клінічних кафедрах, що забезпечить покращення якості підготовки фахівців первинної ланки охорони здоров'я.

Важливо створити умови для засвоєння і закріплення на практиці основних маніпуляцій, самостійного виконання лабораторних та інструментальних досліджень. Тому перспективною є організація тренінгового центру на базі навчальної сімейної амбулаторії та оснащення його необхідними наочними засобами: фантомами, муляжами, тренажерами, діагностичною, лікувальною апаратурою та інструментарієм.

Одним із важливих питань покращення якості навчання лікарів первинної ланки є підготовка професорсько-викладацького складу для викладання дисципліни «Загальна практика – сімейна медицина», регулярне підвищення кваліфікації з актуальних питань підготовки сімейних лікарів на курсах дистанційної та очної освіти в Інституті сімейної медицини при НМАПО ім. П.Л. Шупика (м. Київ). Реалізація зазначених заходів у системі навчання сімейних лікарів забезпечить вищий рівень їх підготовки.

Висновки

На сучасному етапі реформування національної системи охорони здоров'я одним із пріоритетних напрямів є розвиток первинної медико-санітарної допомоги на засадах загальної практики – сімейної медицини. Впровадження сімейної медицини потребує розширення підготовки висококваліфікованих кадрів, що має починатись на додипломному етапі з використанням як традиційної форми навчання, так іновативних технологій з урахуванням досвіду інших медичних закладів України та світу.

Список літератури

1. Москаленко В.Ф. Концептуальні основи розвитку та впровадження сімейної медицини в Україні / В.Ф. Москаленко // Ліки України. – 2001. – №12. – С. 4–5; 2002. – №1. – С. 5–6; 2002. – №2. – С. 3–4.
2. Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава: Програма економічних реформ на 2010–2014 роки / Комітет з економічних реформ при Президенті України. [Електронний ресурс]. – Режим

доступу: http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_2.pdf.

3. Програма економічних реформ на 2010–2014 роки. Реформа медичного обслуговування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/ms_reform/
4. Реформування галузі «Охорона здоров'я»: Збірник нормативно-правових документів. – К.: МНІАЦ медичної статистики; МВЦ «Медінформ», 2012. – 288 с.
5. Бахтеєва Т.Д. Реформування системи охорони здоров'я й медичної освіти / Т.Д. Бахтеєва // Проблеми сучасної медичної науки та освіти. – 2010. – №1. – С. 4–8.
6. Лехан В.М. Стратегія розвитку системи охорони здоров'я: Український вимір / В.М. Лехан, Г.О. Слабкий, М.В. Шевченко. – К., 2009. – С. 3.
7. Гіріна О.М. Доцільність реформування амбулаторно-поліклінічної системи та переходу до практики сімейного обслуговування населення / О.М. Гіріна, В.О. Сірик, Н.М. Горобець, Т.І. Калюжна // Сімейна медицина. – 2010. – №3. – С. 10–15.
8. Вища медична освіта України на сучасному етапі / В.В. Лазориницький, М.В. Банчук, О.П. Волосовець [та співавт.] // Проблеми сучасної медичної науки та освіти. – 2008. – №2. – С. 5–10.
9. Richard B. Primary care in the driver's seat? Organizational reform in European primary care / B. Richard, A.R. Saltman, G.W. Wienke (ed.) – Boerma Open University Press., 2006. – 249p.
10. Jan De Lepeleire. Back to the future. Reflections on General Practice in a changing World / Jan De Lepeleire – Antwerp-Apeldoorn., 2008. – 206 p.
11. Горбань А.С. Моніторинг упровадження досягнень медичної науки в практику охорони здоров'я терапевтичного профілю у 2008-2011 рр. / А.Е. Горбань, Є.Д. Мороз, Н.А. Острополец [та співавт.] // Мат. науково-практичної конференції з міжнародною участю «Методичні стандарти – шлях до забезпечення якісної та ефективної загальнолікарської практики, м. Київ, 25–26 жовтня 2012 р. – К., 2012. – С. 77–78.
12. Вороненко Ю.В. Внедрение семейной медицины как научной специальности – необходимое условие развития семейной медицины в Украине / Ю.В. Вороненко, Г.И. Лысенко // Український медичний часопис. – 2007. – №6 (62), XI–XII. – С. 56–57.
13. Лисенко Г.І. Шляхи оптимізації підготовки сімейних лікарів / Лисенко Г.І., О.Б. Яценко, Л.В. Хімюк [та співавт.] // Мат. науково-практичної конференції «Підготовка сімейних лікарів та моделі впровадження сімейної медицини в Україні», м. Чернівці, 13–14 квітня 2005 р. – Чернівці, 2005. – С. 24.
14. Стародуб Є.М. Особливості підготовки сімейних лікарів на післядипломному етапі / Є.М. Стародуб, О.Є. Самогальська, Н.І. Ярема [та співавт.] // Мат. науково-практичної конференції «Підготовка сімейних лікарів та моделі впровадження сімейної медицини в Україні», м. Чернівці, 13–14 квітня 2005 р. – Чернівці, 2005. – С. 47.
15. Глушко Л.В. Досвід використання медичних інформаційних технологій у навчально-практичних центрах здоров'я для післядипломної освіти спеціалістів загальної практики – сімейної медицини / Л.В. Глушко, Н.З. Позур, Т.Ю. Гавриш [та співавт.] // Сімейна медицина. – 2012. – №4. – С. 101.

Відомості про авторів:

Колесник Ю.М., д. мед. н., професор, Заслужений діяч науки і техніки України, зав. каф. патологічної фізіології, ректор ЗДМУ.
 Сиволап В.Д., д. мед. н., професор, зав. каф. внутрішніх хвороб 1 ЗДМУ.
 Михайловська Н.С., д. мед. н., доцент каф. внутрішніх хвороб 1 ЗДМУ.
 Кулінич Т.О., асистент каф. внутрішніх хвороб 1 ЗДМУ.

Надійшла в редакцію 29.01.2013 р.